

Tudomány: válaszok a globális kihívásokra – a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság VI. konferencia előadásai

Science: responding to global challenges – presentations from the Real library – library reality VI conference

Tószegi Zsuzsanna PhD
toszegi.zsuzsanna@btk.elte.hu
ELTE BTK KITI
c. egyetemi docens

Beérkezett: 2024.01.08.

Elfogadva: 2024.01.18.

Publikálva: 2024.03.26.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának (ELTE BTK) Könyvtár- és Információtudományi Intézete (KITI), valamint Könyvtártudományi doktori programja hatodik alkalommal szervezte meg a Magyar Tudományos Akadémia által indított Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat részeként a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság című kétnapos konferenciáját 2023. november 28-án és 29-én.

A Magyar Tudomány Ünnepe 2023 mottója a „Tudomány: válaszok a globális kihívásokra”, a konferencia kiemelt témája a könyvtár és piacgazdaság volt.
konferencia, könyvtártudomány, globális kihívás, piacgazdaság

The Institute of Library and Information Science (KITI) and the Doctoral Programme in Library Science of the Faculty of Humanities of Eötvös Loránd University (ELTE BTK) organised for the sixth time the two-day conference entitled Real Library – Library Reality on 28 and 29 November 2023 as part of the Hungarian Science Festival series of events launched by the Hungarian Academy of Sciences.

The motto of the Hungarian Science Day 2023 is "Science: responding to global challenges", and the conference's main theme was "Library and market economy".

conference, library science, global challenge, market economy

1. Köszöntők

Horváth Krisztina, az ELTE BTK oktatási és tanulmányi ügyekért felelős dékán-helyettese, a Magyar Rektori Konferencia Bölcsészettudományi Bizottságának elnöke köszöntőjében kiemelte a Magyar Tudomány Ünnepeének ez évi fő mondanivalóját, miszerint a tudomány válasz a globális kihívásokra. A konferencia előkészítésekor már zajlott az orosz–ukrán háború, amelynek sajnálatos módon még nem látszik a vége, és időközben kitört a gázai konfliktus. Mindkettő sok ártatlan civil áldozatot követel, és rányomja bélyegét mindennapjainkra, akár csak a klímaváltozás, amellyel eddig nem sikerült az emberiségnek megbirkóznia. A mesterséges intelligencia globális hatásai ma még nehezen felmérhetők: sokak szerint legalább annyira átformálja majd a tudományos és a hétköznapi életet, mint az internet.

Az ország vezető kutatóegyetemén a Bölcsészettudományi Kar egyik intézete által szervezett konferenciát örömmel üdvözli az egyetem vezetősége.

Cite as/Így hivatkozd: Tószegi, Zs. (2024) Tudomány: Válaszok a globális kihívásokra – a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság VI. konferencia előadásai / Science: responding to global challenges – presentations from the Real library – library reality VI conference, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 1(1), p. 78-99.

Ez a tudományos rendezvény immár évtizedes múltra tekinthet vissza, és erre büszke lehet a szervező Könyvtár- és Információtudományi Intézet, amelyre a folyamatos fejlődés, a megújulás és az alkalmazkodóképesség jellemző. A VKKV rendezvénysorozata rangját jelzi, hogy kiemelkedő tudású szakemberek fogadják el az előadásra szóló felkérést. A konferencia második napján az intézet oktatói, majd PhD-hallgatói számolnak be legújabb kutatásaikról. Miután az országban csak itt van könyvtártudományi doktori program, ezért a doktoranduszok csak ezen a képző helyen mutathatják be, milyen témákkal foglalkoznak PhD-tanulmányaik során. Horváth Krisztina végezetül kiemelte, hogy a konferencián már másodszer rendezik meg a nemzetközi szekciót, amelyben a magyarok mellett norvég és thaiföldi szakemberek tartanak előadásokat.

Vincze Máté, a Kulturális és Innovációs Minisztérium közgyűjteményekért és kulturális fejlesztésekért felelős helyettes államtitkára azzal a kérdéssel indította köszöntőjét: milyen kihívásokkal kell szembenéznie a könyvtáros szakmának? Saját tapasztalatai szerint a könyvtárosok különleges anyagból vannak gyúrva és rendkívül maximalisták. Innovatív gondolkodásukkal más szakterületek előtt járnak a jövő tudástárának alakításában. Magától értetődően ismerték föl, hogy küzdeniük kell a globális szinten erősen visszaszorulóban lévő olvasási kultúra megőrzéséért. A minisztériumban jóleső érzéssel értesültek arról, hogy vannak olyan könyvtárak, ahol a látogatók száma meghaladja a Covid előtti szintet.

A mesterséges intelligencia széles körben elérhető platformjain a hozzáértő könyvtáros helyett algoritmusok kínálnak szövegeket, de ebbe nem szabad belenyugodni. Át kell venni az irányítást: nekünk kell megmondanunk, mit kell és mit érdemes olvasni, mit kell tudni saját nemzeti történelmünkről, kultúránkról.

A digitalizálás következő lépéseként minőségi, értékalapú, a magyar és a világ kultúráját bemutató digitális rendszereket kell létrehozni. Ezekben az innovációkban a kormányzat számít a könyvtárosokra, illetve a gazdasági szereplőkre, utóbbiak támogatása nélkül azonban nem lehet ezt a fontos célt megvalósítani.

„...a tudomány
válasz a globális
kihívásokra...”

1. ábra: Vincze Máté helyettes államtitkár és Kiszl Péter intézetigazgató

Kiszl Péter, az ELTE BTK KITI intézetigazgatója, tanszékvezetője és a doktori program vezetője az éppen tíz éve útjára indított konferenciasorozat kezdetéről

elmondta, hogy annak idején merésznek látszó döntést hoztak a doktoranduszok számára lehetőséget adó konferencia megszervezésével. A VKKV azóta viszont felnőtt, mára a könyvtárügy terén valódi branddé, a szakma megkerülhetetlen, élenjáró programjává vált. A VKKV márka sikeréhez nagyban hozzájárul a lektorált konferenciakötetek nyomtatott formában való kiadása, amelyért köszönet illeti az egyetemet és a többi támogatót. A VKKV-kötetek az egész szakterület számára hiánypótlók, emellett azonban az ott publikáló oktatók, szakemberek és a doktoranduszok számára lehetőséget adnak tudományos teljesítményük napvilágra hozására.

Az intézet az ez évi konferencia programját a jól bevált forgatókönyv szerint szervezte meg. A közönség először az ELTE két tudós professzorának személyes vallomását hallhatja az életüket meghatározó könyvtárakról. A délután folyamán a felkért szakemberek és a KITI egyetemi tanárai a könyvtár és piacgazdaság témakörében tartják meg előadásait. A második nap délelőttjén a KITI oktatóinak, délután pedig doktoranduszainak előadásaira kerül sor. A doktoranduszokéval párhuzamosan zajlik az angol nyelvű szekció, melyben a KITI oktatói és doktoranduszai mellett külföldi előadók tartanak előadást.

Kiszl Péter köszöntője zárásaként kiemelte, hogy alapvetően változik a könyvtár társadalmi szerepe: már nemcsak a dokumentum- és információszolgáltatás színhelye, hanem egyre inkább közösségi térré, szociális szerepet is felvállaló innovációtámogató intézménnyé válik.

„A mesterséges
intelligencia
globális hatásai
ma még nehezen
felmérhetők...”

2. ábra: Feldné Knapp Ilona előadás közben

2. Tudósok a könyvtárakról

Feldné Knapp Ilona, az ELTE BTK Germanisztikai Intézet Német Nyelvoktató és Szakdidaktikai Tanszék egyetemi tanára *A tanári könyvtár* című előadása elején elmondta, hogy ő középiskolai tanárból lett egyetemi oktató, így egész szakmai életének meghatározó tényezője a tanítás. Számára a megismerés öröme nagyon

fontos, és ehhez a könyvtár inspiráló környezetet nyújt. Az ELTE-n német–orosz szakra járt, emellett Eötvös-kollégista volt, a kollégium könyvtárát pedig a diákok bármikor használhatták. Nagyon szeretett az ELTE BTK régi épületének könyvtárában és a Molnár utcai – akkor még Gorkij névre hallgató – könyvtárban tanulni. Jóval később nyílt lehetősége külföldi könyvtárakban kutatni, akkor már főleg a germanisztika, később pedig az idegen nyelvi szakdidaktika, a nyelvtanulás és nyelvtanítás módszertana iránt érdeklődött.

Berlinben különösen szerette a Freie Universität könyvtárát. Nagyon nagyra tartja ezt az egyetemet, amelynek már a neve is a szabad gondolkodásra utal. A kutatásaiban egyfajta mérföldkő a lipcsei Herder Institut könyvtára. Technikai ellátottsága és az állománya a német mint idegen nyelv terén kiemelkedő. A professzor asszony úgy véli, szakmai pályafutása során valamennyi külföldi intézmény közül az Universität Wien a legfontosabb, ahol már nemcsak olvasóként, de az egyetem oktatójaként is van lehetősége kutatni. A bécsi könyvtárosok segítőkészsége nagyban megkönnyíti a munkáját, mert a keresett dokumentumokat előkészítik számára. A digitalizálás ugyan sokban megkönnyíti a szakirodalom kutatását, mégis nosztalgiával gondol a nyugodt, meghitt hangulatot árasztó könyvtárakra.

„Át kell venni az irányítást: nekünk kell megmondanunk, mit kell és mit érdemes olvasni, mit kell tudni saját nemzeti történelmünkről, kultúránkról.”

3. ábra: Mohay Tamás előadás közben

Mohay Tamás, az ELTE BTK Néprajzi Intézet Tárgyi Néprajzi Tanszék egyetemi tanára, doktori programvezetője *Élet a könyvtárban, könyvtár az életben* című előadását vallomásos mondatokkal kezdte. Az ő szemében a könyvtár maga a szellem megtestesülése. Számára a tudomány könyvtárai szentélyek, amelyeknek szakrális jellegük van. Számára a könyv testének, lelkének közelsége létszükséglet. Gyermekkorától könyvek veszik körül, a családjában a könyvek voltak a legbecsebb ajándékok. Nagyon szereti az antikváriumokat, amelyekre szintén egyfajta könyvtárként tekint, még a hallgatóit is elvitte az egyik jeles antikváriumba.

Szülei már gyerekként beírták a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba. Alig várta, hogy elérje a 14 éves kort és járhasson a felnőtt részlegbe. Tanulmányi versenyen való részvétele miatt már 16 évesen beiratkozhatott az Országos Széchényi Könyvtárba (OSZK), amely akkor naponta 9-től 21 óráig volt nyitva! Egyetemistaként a parlamenti könyvtár elegáns olvasótermében nagyon jó dolga volt, saját zárható

szekrétnt kapott, a jegyzeteit nem kellett magával cipelnie. Néprajzi anyagot a tan-
széken, illetve a múzeum könyvtárában talált. Óriási dolog volt, amikor megkapták
Ortutay Gyula 14 ezer kötetes hagyatékát is, benne mintegy 1000 dedikált kötetrel
– talán érdekes lenne a dedikációk alapján feltárni Ortutay kapcsolatrendszerét?

Később több külföldi könyvtárban volt módja hosszabb ideig kutatni, de bár-
hol járt, mindig szerét ejtette, hogy rövid időre betérjen a helyi könyvtárba, hogy
megízlelje annak hangulatát. Mohay professzor számára a könyvtár a rejtelmek
helye. Számára roppant érdekes fölfedezni, hogyan katalogizálnak. Ő nem tart
attól, hogy a könyvtárak megszűnnek. Mint egy jóféle lombos erdő a sokféle
fajjal – ilyen a könyvtári rendszer is. Ha egy-egy tagja netán megsemmisül, a
rendszer megmarad. Ahogy a fényképezés nem szüntette meg a festészetet, a
könyvtár sem fog megszűnni az online világ miatt. Bár csak egy szellemi kisebbség
számára, de a méltósággal teli, szent helyként tisztelt könyvtár továbbra is
létezni fog, amelyből aki akar, tudást, életet meríthet.

3. Könyvtár és piacgazdaság

Tóth Ákos, a Neumann János Egyetem GAMF Műszaki és Informatikai Kar (Kecskemét) oktatási dékánhelyettese, egyetemi docense *Megváltozott állami szerepvállalás a kultúrafinanszírozásban* címmel tartott előadásának elején kiemelte: a szabadidő hasznos eltöltésének egyik fő területe a kultúra, a piaci szereplők versenyeznek a fogyasztók szabadidejéért. A kulturális javak jelentős része köz-, illetve meritokratikus jószág. A terület népszerűsége miatt nagyon fontos a szellemi tulajdon-védelem.

Az angolszász országokból kiindulva az utóbbi hat évtizedben kialakult egy új interdiszciplináris tudományterület, a kultúra-gazdaságtan. Az 1960-as évektől kezdődött meg a kultúra értelmezésének átalakulása, amelynek egyik meghatározó eleme az állami szerepvállalás újraértelmezése. Az 1970-es évektől szupranacionális szinten is megjelent a közösségi kultúrpolitika iránti igény. A megváltozott intézményi környezet mellett az egyes országokban eltérő állami stratégiák alakultak ki.

Mi az állam szerepe a kultúrpolitikában? Hogyan tudják előmozdítani a kormányok a kultúra érték mivoltát, átörökítését, fenntarthatóságát? A kultúrafinanszírozási formák az alábbiak:

- Közvetlen állami támogatás – előnye a kiszámíthatóság, hátránya a potyautas-jelenség;
 - közvetlen pénzügyi támogatások,
 - művészeti díjak, ösztöndíjak,
 - lottónyeremények adójának felhasználása.
- Közvetett támogatás – az állam számára kevésbé ellenőrizhető;
 - adókedvezmény (pl. a jegyárakban),
 - adókedvezmények (pl. az adományozók számára).
- Piaci finanszírozás – az államnak nincs beleszólása;
 - versenyszellem,
 - piaci igények kielégítése,
 - a művész egyben vállalkozó.
- Tercier szektor;
 - önkéntesség,
 - a támogatás lehet anyagi vagy időbeli ráfordítás.

Az állam azonban nem vonulhat és nem is vonul ki teljesen a kultúra finanszírozásából.

„...alapvetően
változik a könyvtár
társadalmi
szerepe...”

4. ábra Havadi Gergő előadás közben

Havadi Gergő, az OSZK Könyvtári Intézet Kutatási és Elemző Osztály osztályvezetője *Könyvtárak valósága. Pénzügyi tendenciák a könyvtárakban 2022-ben* című előadását rövid történeti bevezetéssel kezdte. Magyarországon az Országos Statisztikai Adatfelvételi Program (OSAP 1442) könyvtári statisztika alapján 1960-tól rendelkezünk a könyvtárak, illetve könyvtári szolgáltatási pontok idősoros statisztikai adataival. A könyvtári statisztika 1999-től vált teljes körű adatgyűjtéssé, 2015-től kezdve az adatok vizualizálva is elérhetők.

Mint ismeretes, a Könyvtári Intézet törvényi felhatalmazás alapján gyűjti az adatokat. Jelenleg közel 3900 könyvtár küldi be az adatait, amelyeket 2020-tól az új statisztikai rendszerben dolgoznak föl.

Az országos könyvtárstatisztikai adatgyűjtés legfontosabb fogalmait és alapadatait tizenkét témára bontva mutatja be az online elérhető *Könyvtári trendjelentések* című kiadvány. A riport a következő témakörökben ismerteti a magyarországi könyvtárak pénzügyeire vonatkozó trendeket:

1. az adatgyűjtés módszertani sajátosságai,
2. a könyvtárak összkiadásainak és összbevételeinek alakulása,
3. a bevételeik forrásai és kiadásai céljai, típusai,
4. az állománygyarapításra fordított kiadások,
5. a személyi juttatásokra fordított kiadások.

A prezentációban bemutatott, nagy érdeklődésre számot tartó adat a könyvtárak bevételeinek és kiadásainak alakulását mutatja be a 2015 és 2022 közötti időszakban, melyek közül az első és az utolsó év adatait idézzük: a könyvtárak összes bevétele 2015-ben 29,3 Mrd, 2022-ben 53,7 Mrd forintot tett ki. A kiadások összege a 2015. évi 28,2 Mrd forintról 2022-ben 52 Mrd forintra emelkedett. Az összes bevétel mintegy felét, 26,7 Mrd forintot az ún. közkönyvtárak kapták. Az előadás a legfrissebb statisztikai adatok felhasználásával készült, és arra világít rá, hogyan változtak e téren a könyvtári pénzügyi trendek 2022-ben. A statisztikai adatsorok kirajzolják ugyan a főbb tendenciákat, de a változások okaira magukból az adatokból csak korlátozottan lehet következtetni.

Szóllás Péter, a Kulturális és Innovációs Minisztérium Kultúráért Felelős Államtitkárságán a Könyvtári és Levéltári Főosztály főosztályvezetője és **Rostás Norbert**,

„...a megismerés öröme nagyon fontos, és ehhez a könyvtár inspiráló környezetet nyújt.”

„Mint egy jóféle lombos erdő a sokféle fajjal – ilyen a könyvtári rendszer is.”

a Kulturális és Innovációs Minisztérium Kultúráért Felelős Államtitkárság Könyvtári és Levéltári Főosztályának vezető-kormányfőtanácsosa *A könyvtári rendszer finanszírozása: az állam és önkormányzat szerepvállalása* című közös előadását Rostás Norbert egy érdekes definícióval kezdte. Azt a kérdést, hogy „mi a kultúra?“, a következőképpen határozta meg: ami az ágazati miniszter portfóliójához tartozik, az kultúra, ami nincs a portfólióban, az nem.

Az Európai Unió 2019–2022 közötti kulturális munkatervéből egy mondat: „A jobb kormányzáshoz tisztázni kell az összes érintett szereplő felelősségét és szerepvállalását.”

Egyes intézményeknél az államnak kizárólagos fenntartói felelőssége van – a finanszírozási forma lehet például a normatív támogatás. A nem állami közszereplők normatív szubvencióval vagy feladatalapú támogatással járulhatnak hozzá az intézmények finanszírozásához, a magánszféra pedig a pályázati rendszer keretében adhat támogatást.

A normatív szubvenció – tényleges és várható – alakulása 2013 és 2024 között: a 2013. évi 7,55 Mrd forintról 2021-re 16,76 Mrd forintra nőtt, ettől kezdve évente 0,01–0,02%-os csökkenést irányoztak elő.

A támogatás eloszlási aránya a közművelődés javára jól látható növekedést mutat: 2018-ban a könyvtárak mintegy 40%-ot, 2022-ben már csak 35,5%-ot kaptak a teljes ágazatra jutó összegből, és a támogatásukra jutó összeg abszolút értékben (0,41 Mrd forinttal) is csökkent 2021-hez képest.

A téma jelentősége miatt teljes egészében idézzük Szóllás Péter és Rostás Norbert előadás-kivonatának első mondatait.

„A kulturális közszolgáltatásokhoz való hozzáférés épp annyira fontos az állampolgárok számára, mint az egészségügyi ellátáshoz vagy a vallásszabadsághoz való alkotmányos alapjog. A hazai könyvtári rendszer – a kulturális közszolgáltatások részeként – biztosítja a szellemi javakhoz, a kulturális örökségünkhöz való hozzáférést. Ezért a könyvtárakra vonatkozó törvényi szabályozásban a legnagyobb hangsúlyt az ellátási rendszer működtetése, illetve ennek állami és önkormányzati, azaz fenntartói felelőssége kell, hogy kapja. A törvényi szabályozásnak rögzítenie kell – számos más szempont mellett – a nyilvános könyvtárak alapvető működési kritériumait és annak forrásait, a fenntartói jogokat és kötelezettségeket, a szabad és egyenlő hozzáférés elvét, az ágazati irányítás felelősségi körét.”

5. ábra: A konferencia résztvevői

Miszler Tamás, a pécsi Csorba Győző Könyvtár igazgatója előadásának címe: *Közkönyvtári pénzügyek: a Csorba Győző Könyvtár gazdasági helyzetének (át)alakulása 2019–2023 között* volt. A Pécs és Baranya vármegyében működő Csorba Győző Könyvtár vármegyei hatókörű városi könyvtár központi telephelye a 2010-ben átadott Tudásközpont épülete, ahol a Pécsi Tudományegyetem könyvtárával ún. szolgáltatásintegrációban látja el feladatait. A könyvtárnak 286 baranyai kistélepüléssel van szerződése a könyvtárellátási szolgáltató rendszer (KSZR) működtetésére. A KSZR szolgáltatás ellátását két könyvtárbusz is segíti. Az előadó elemezte a Tudásközpontba való költözés, Pécs jelentős eladósodása, a Covid-világjárvány, a közalkalmazotti jogviszonyváltás, majd a 2022-ben kialakuló energiaválság hatásait a Csorba Győző Könyvtár gazdálkodási viszonyaira, napi működésére. Néhány konkrét adat jól jellemzi a helyzetet: amíg 2019-ben a könyvtár átlagbérei 45 ezer forinttal, mintegy 22%-kal voltak a garantált bérminimumnál magasabbak, addig 2022-ben a különbség már csak 17 ezer forint, mintegy 6,5% – mindez a 2022. évi 14,5%-os infláció mellett. A KSZR-ellátásra kapott támogatás 2019 és 2023 között egyetlen fillérrel sem emelkedett. A könyvtár összes kiadása a 2019. évi 825 millió forintról 706 millió forintra esett vissza. A takarékoskodás miatt a Tudásközpont villamosenergia-fogyasztása ugyan jelentősen csökkent, de az energiaárak miatt mégis jelentősen többet kell érte fizetni.

Betegség miatt elmaradt **Kiss Gábor**, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár igazgatójának *Modellváltás után: a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtárainak gazdálkodási folyamatai* című előadása.

Kenyeres István, Budapest Főváros Levéltárának főigazgatója, a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtárak és Levéltárak Kollégiumának kollégiumvezetője *Közgyűjteményi forrászerzés: szinergiák és az NKA kultúratámogatási tevékenysége* című előadásában először saját intézményének, az 1901-ben alapított Budapest Főváros Levéltárának (BFL) pénzügyeiről szólt. A 2004-ben épült, 23 000 négyzetméteres alapterületű székházban 125 fős szakembergárda dolgozik. Itt őrzik a 37 000 polcfolyóméternyi iratanyagot, a szakkönyvtár mintegy 60 000 kötetét, ezen kívül itt kapott helyet a digitalizáló laboratórium és a restaurátorműhely. A kutatóteremben évente 4000-nél több kutatót fogadnak személyesen.

A restaurálás és könyvkötészet mellett folyamatosan végzik a savtalanítást, amellyel hosszabb életűvé válhatnak a pótolhatatlan iratok. A tömeges digitalizációt 1998 óta végzik saját eszközökkel, eddig 16 millió digitális felvételt készítettek, amelyek 2,5 millió adatbázisrekordhoz vannak kapcsolva. Sok éve online elérhető adatbázisokban teszik közzé a levéltári iratok metaadatait és a nyilvánosságra hozható iratok egy részét. Az adatbázisok az **Elektronikus Levéltári Portálon**, illetve a **Hungaricanán** szabadon hozzáférhetők. Az elektronikus archiválást OAIS-alapon végzik.

Fontos tevékenységük a konferenciák és más rendezvények, mint például a levéltár-pedagógiai programok vagy a Levéltári Piknik szervezése. A várostörténeti műhely és más tudományos projektek keretében végzett kutatások java része nyomtatott könyvekben is megjelenik.

A digitalizált, georeferált és vektorizált történeti térképrenszeréből készült „Budapest időkép” alkalmazás lett a levéltár legsikeresebb brandje.

A főigazgató számos diagramon mutatta be a BFL legjellemzőbb pénzügyi adatait 2017 és 2023 között. Az összes kiadás évről évre nőtt, a 2017-es mintegy

„A hazai könyvtári rendszer – a kulturális közszolgáltatások részeként – biztosítja a szellemi javakhoz, a kulturális örökségünkhöz való hozzáférést.”

900 millió forint 2023-ban kicsivel meghaladja a 2 milliárd forintot. A bérek tekintetében sikerült lépést tartani a növekvő inflációval; a személyi juttatásokra 2023-ban 1 milliárd forintnál többet fordítanak. A kulturális alapfeladatok finanszírozása 18 millió 150 ezer forintot tesz ki a BFL 2023. évi költségvetésében, ugyanebben az évben a Nemzeti Kulturális Alaptól (NKA) kapott bevételük 33.6 millió forint.

Áttérve az NKA keretein belül két éve megalakult Könyvtárak és Levéltárak Kollégiumának (KLK) tevékenységére, a főigazgató elmondta: „A KLK kiemelt feladatának tekinti a könyvtári és levéltári szakterületek olvasó-, kutató- és látogatóbarát kulturális szolgáltatásainak fejlesztését, a két szakterületet egyaránt érintő közös projektek létrehozását.” „A KLK törekszik rá, hogy pályázatai révén a magyar könyvtári és levéltári rendszerek egésze kiegyensúlyozott támogatásban részesüljön.”

Az NKA KLK támogatásaival hozzájárul az egyetemes magyar kultúra gyarapításához, a kultúrincsek megismertetéséhez. A Hungaricana portálon szabadon hozzáférhető a pályázati támogatások eredményeként digitalizált sok millió oldalt kitevő levéltári állomány. A könyvtári területen kiemelésre méltó a könyvtárhasználati kultúra, az információkeresési és digitális kompetenciák fejlesztése, a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátásának javítása, valamint a határon túli magyar könyvtárak, gyűjtemények és használók támogatása.

Az előadó számtalan értékes adatot osztott meg a hallgatósággal az NKA-támogatásokra vonatkozóan, amelyekből itt csak egy konklúziót emelünk ki: miközben az NKA meghatározó bevétele az ötös lottó szerencsejáték játékdókjából származik, az NKA – és ezen belül a KLK – rendelkezésére álló összegek jelentősen csökkentek.

Katya Rogatchevskaia, a British Library Slavonic and East European Collections (London) vezető kurátora; a British Library European, Americas and Oceania Collections (London) megbízott vezetője *Financing library services in the UK: foreign collections at the British Library* című, angol nyelvű előadását online követhette a konferencia hallgatósága.

Az előadó röviden bemutatta az Egyesült Királyság könyvtári rendszerét. A jogszabály által előírt köteleispéldány-szolgáltatásban hat könyvtár részesül: a British Library, a National Library of Scotland, a National Library of Wales, a Bodleian Library at Oxford University, a Cambridge University Library és a Trinity College Dublin Library. A British Library gyűjteményében 2022-ben már több mint 2,6 millió olyan dokumentum volt, amelyet köteleispéldányként szolgáltatottak be. A közkönyvtárak igen népszerűek az ország lakossága körében. Egy felmérés szerint az emberek 72%-a gondolja úgy, hogy a könyvtárak alapvető vagy nagyon fontos szolgáltatást nyújtanak a közösség számára, további 22%-uk pedig meglehetősen fontosnak tartja ezeket az intézményeket.

A 2019/20-as adatok alapján az Egyesült Királyságban 3667 nyilvános könyvtár működik (beleértve a mozgókönyvtárakat is). A 7,3 millió aktív kölcsönző 165 millió dokumentumot kölcsönzött egy év alatt. A felmérés évében a nyilvános könyvtárak 214 millió személyes és további 131 millió online látogatást regisztráltak. A 14 925 alkalmazott mellett 50 128 önkéntes dolgozott ezekben a könyvtárakban.

A rendszeres könyvtárhasználat 1,4%-kal növeli annak valószínűségét, hogy a könyvtárhasználó általános egészségi állapotról számoljon be, ez pedig a könyvtárhasználatához kapcsolódó egészségügyi költségmegtakarításként 1,32 font/fő/év értékű megtakarítást jelent. Az Egyesült Királyságban a könyvtárhasználó

„A könyvtári területen kiemelésre méltó a könyvtárhasználati kultúra...”

lakosság körében az NHS (National Health Service – Nemzeti Egészségügyi Szolgálat) összesített költségmegtakarítás eléri az évi 275 millió fontot.

Az előadó említést tett egy másik könyvtártípusról, a nem államilag finanszírozott intézményekről. Két példát emelt ki, az 1841-ben, még abban az időben alapított London Libraryt, amikor Londonban nem volt kölcsönzést végző könyvtár. A London Library gyűjteménye mára elérte az egymillió könyvtári egységet. A példaként felhozott másik könyvtár a Wiener Holocaust Library, amelyet alapítója, dr. Alfred Wiener 1938-ban menekített át Amszterdamból, ahová öt évvel korábban Németországból emigrált. Ma a Wiener Holocaust Library a világ egyik vezető és legnagyobb archívuma, amely a náci korszakkal és a népiirtással kapcsolatos publikált és kiadatlan műveket, sajtókivágásokat, fényképeket és szemtanúk vallomásait őrzi. Ezeket és a többi hasonló könyvtárat adományokból és tagsági díjakból tartják fenn.

Ezt követően Katya Rogatchevskaia a világ egyik legnagyobb és legértékesebb gyűjteményével rendelkező British Libraryről osztott meg érdekes adatokat. A könyvtár éves beszámoló jelentései (a legújabb a **British Library annual report 2022/23**) az interneten szabadon hozzáférhetők. A British Library ez évi bevételei 12,9 millió fontra nőttek. A nemzeti könyvtári funkciót is betöltő intézményt a Department for Culture, Media and Sport finanszírozza, de nem a minisztérium, hanem a parlament fennhatósága alá tartozik. Az éves beszámolójelentést szintén a parlamentnek küldik jóváhagyásra, a közzétételre a parlament alsóháza adja ki az engedélyt. A parlament által jóváhagyott költségvetés mellett intenzíven törekednek arra, hogy minél több magánszemély és intézmény támogassa a könyvtár tevékenységét. Ahogy a neve is mutatja, a European, Americas and Oceania Collections a jelzett régiókból gyűjti a kortárs nyomtatott és digitális formában létező műveket, monográfiákat, ritka és régi könyveket. A részleg költségvetése korlátozott, ezért nagyon számítanak az adományokra és a hagyatékokra, illetve a könyvtár baráti körének (Friends of the British Library and the collection Trust) és másoknak az anyagi támogatására. A könyvtár Aleph rendszerében nyomon tudják követni a beszerzésekkel kapcsolatos bevételeket és kiadásokat, amelyek alakulásáról negyedévente pontos kimutatásokat kapnak.

„Az FMEA módszer segítségével pontosan meghatározhatók a munkafolyamatokban előforduló hibák típusai, a következmények jellege és gyakorisága.”

6. ábra: A konferencia a szakmai párbeszéd helyszínén

Barátné Hajdu Ágnes, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék egyetemi tanára, a Stichting IFLA Global Libraries (SIGL) igazgatósági tagja, az IFLA Regional Division Committee Member (Europe) tagja *A falakon túl: a könyvtár társadalmi hasznossága. Az IFLA javaslata az előttünk álló kihívásokra* című előadásában két fontos új kezdeményezésről szólt.

Az IFLA fontosnak tartja a könyvtárak társadalmi hasznosságáról szóló üzenetek közvetítését úgy a fenntartók, mint a használók számára – ehhez viszont mérhető eredmények kelljenek. Első körben az érdekelt felek célkitűzéseit és az intézkedéseket kell világosan megfogalmazni, majd meg kell határozni a célzott mérési módszereket.

A közösségközpontú logikai modell fő pillérei:

- feltételek/szükségletek,
- bemenetek/erőforrások,
- tevékenységek/végrehajtás,
- kimenetek/eredmények,
- hatás/változások.

A közösségközpontú szemlélet jelenti a kulcsot a könyvtárak értékének és hatásának bemutatására. Ehhez szükség van a közösségi igények azonosítására és felmérésére, az akciók megtervezésére és megvalósítására, majd mindezek után a hatások mérésére és értékelésére. A projektek eredményének kimutatására egy programot is kifejlesztettek, amelynek célja, hogy mérni tudják a szolgáltatásai és programjai hatását. (A program neve és elérhetősége: Project Outcome: <https://www.projectoutcome.org>.)

Egy másik alkalmazással – **Impact Survey** – azt a hatást lehet mérni, amelyet a könyvtárak érnek el a digitális írástudást oktató ingyenes tanfolyamokkal, illetve az internethez és az online forrásokhoz való szabad hozzáférés biztosításával.

A professzor asszony arra is rámutatott, a könyvtári statisztikák milyen sok értékes adatot rejtenek, és miként lehet azokat felhasználni a működési eredmények figyelemmel kísérésére, a tervezés, a döntéshozatal és a szolgáltatások minőségének javítására, a könyvtárhasználók által igénybe vett szolgáltatások értékének bemutatására, az innovatív fejlesztések eredményeire. Az input és az output adatok elemzése alapján le lehet vonni a következtetést, a könyvtár költségghatékony módon működik-e.

Az előadás második részében a hallgatóság két projektet ismerhetett meg. Az egyik az IFLA legújabb, 2023 őszén kidolgozott projektje, amely a **Stichting IFLA Global Libraries (SIGL)** programjára épül, és amelynek célja, hogy a könyvtárakat képessé tegye az emberek életének javítására és a fenntartható társadalmak növekedésének támogatására. A másik az **Európai Unió által meghirdetett kultúra és fenntarthatóság program**, amely erőteljesen fellép az éghajlatváltozás és a környezetkárosodás ellen. A projekt három intézkedési területe:

- a városok és a régiók rehabilitációja a kulturális örökségen keresztül,
- az örökségi épületek adaptív újrafelhasználásának előmozdítása,
- a kulturális örökséghez való hozzáférés, valamint a fenntartható kulturális turizmus és a természeti örökség közötti egyensúly megteremtése.

Kiszl Péter egyetemi tanár, az ELTE BTK KITI intézetigazgatója, tanszékvezetője és a doktori program vezetője, valamint **Winkler Bea**, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék egyetemi tanársegéde, az Állatorvostudományi Egyetem Hutýra Ferenc Könyvtár, Levéltár és Múzeum könyvtárigazgatója *„A könyvtár a puszta létezésével maga a pénzügyi tudatosság.” Pénzügyi kultúra felmérés a*

„A tapasztalatok azt bizonyítják, a közösségi tudásra épített távlati megoldás oktatási környezetben életképtelen.”

magyarországi könyvtárosok körében című előadásának elején a szerzők ismertették a 2020 és 2023 között végzett kutatásuk programját és támogatóit.

A kutatás keretében első ízben mérték föl a hazai könyvtárosok pénzügyi kultúráját, a témával kapcsolatos képességeit, ismereteit, készségeit és gondolatait. A 2022-ben készült kérdőívre 750-en rákattintottak, de közülük csak 256-an válaszoltak a 42 kérdésre. Aligha meglepő módon a válaszadók 64%-a a 41–60 év közötti korosztályba tartozott. A prezentáción látható diagramokon a hallgatóság láthatta, az ország mely területeiről, milyen könyvtártípusokból, milyen munkaköröket betöltők válaszoltak. A kutatók sem lepődtek meg túlságosan azon, hogy a következő két kérdés metszetére – „A könyvtár honlapján található-e pénzügyekkel kapcsolatos tartalom?” „Van-e pénzügyi témákban jártas kolléga a könyvtárban?” – a válaszadók közel 60%-a nemmel válaszolt. Ennél is jóval alacsonyabb azok aránya, akik ismernek pénzügyi tudatossággal foglalkozó vagy annak fejlesztésére irányuló programokat. A kérdőív ezen részét ismertető dián a következőket olvashatták a jelenlévők: „A nemzetközi könyvtári kezdeményezésekről a válaszadók közel 93%-a nem tudott.” „A válaszadók 95%-a nem ismer vállalkozásfejlesztéssel kapcsolatos hazai vagy nemzetközi könyvtári programot.” A konkrét példákat megnevező 11 válaszadó vélhetően részt vett az ELTE BTK KITI oktatási programján, amelynek szerves része ezeknek a könyvtári tudatosságnövelő programoknak a bemutatása.

A kérdőíves felmérés bebizonyította, hogy a pénzügyi kultúra és annak fejlesztése nem játszik szerepet a magyarországi könyvtárosok szakmai tevékenységében. Mivel a pénzügyi tudatosság egyre fontosabb a tudatos életvezetésben, e kedvezőtlen helyzet megváltoztatása érdekében még sok tennivaló van hátra.

4. Oktatóink kutatásaiból

Bibor Máté, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék egyetemi adjunktusa *Könyvtáros felvételi vizsga az OSZK-ban 1859-ben* címmel tartotta meg előadását. Széchényi Ferenc gróf 1802-ben ajánlotta fel páratlan értékű gyűjteményét a magyar nemzet javára, és ezzel létrejött az alapító nevét viselő nemzeti könyvtár. Hosszas hányattatás után a könyvtári állományt 1846-ban költöztették át a Ludoviceumból az új múzeumpalotába.

1846 nyarán elhunyt a nemzeti könyvtár első őre, Horvát István, utóda Mátray Gábor lett. Mátray 1859 elején kapott engedélyt az 1821-től betöltetlen segédőri állás meghirdetésére. Abban az időben egyáltalán nem volt intézményes könyvtárosképzés Magyarországon. A jelentkezőktől számára mégis komoly tudást vártak el a felvételi vizsgán, amelynek kérdéseit Mátray Gábor állította össze. A „megvizsgáltság” eredményeként Barna Ferdinánd nyerte el a könyvtári őrségi pozíciót.

A jogi végzettségű Barna Ferdinánd, aki a szabadságharcban nemzetőrként szolgált, előbb ügyvédként dolgozott, majd finnugor nyelvészettel és ősműveltséggel foglalkozott, ő fordította le először magyar nyelvre a Kalevala teljes szövegét. Tudományos munkássága révén később a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett. Bibor Máté jóvoltából 164 év után először a konferencia közönsége ismerhette meg a szerencsésen fennmaradt vizsganyagot.

Boda Gáborné Köntös Nelli, az ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék egyetemi adjunktusa előadásának címe: *Hibamód- és hatáselemzés a dokumentumleírásban*. A dokumentumleírás fontos szerepet tölt be a könyvtári munkafolyamatokban: a leírások minősége alapvetően befolyásolja a létrejövő

„Hordozható
eszközeinken
ma már egész
könyvtárat tudunk
a zsebünkben
magunkkal vinni
– és mi történt e
téren?”

bibliográfiai és besorolási rekordok, valamint a belőlük épülő katalógusok használhatóságát. A leírások pontossága alapkövetelmény, a tapasztalatok mégis azt mutatják, hogy a katalógusokban a legnagyobb körültekintés ellenére is előfordulnak olyan rekordok, amelyek nem teljesítik a szabványokban, szabályzatokban meghatározott követelményeket. A legjellemzőbb hibák a formai szabályok részleges betartása, az átírás, rövidítés, kihagyás jelölésének pontatlansága, a betűtévesztés és az elírás miatt keletkeznek. További gondok adódhatnak a besorolási adatok, a hozzáférési pontok egységesítése terén.

A bibliográfiai és besorolási rekordok hibáinak felderítéséhez, a hibák okainak meghatározásához olyan hatékony, innovatív módszerekre van szükség, amelyek jól alkalmazhatók a megelőző intézkedések megtervezésében, illetve a felderített hibák kezelésében. A proaktív feltárára szolgáló minőségfejlesztési technikák közül az előadó a hibamód- és hatáselemzést (Failure Mode Effects Analysis – FMEA) mutatta be közelebbről. Az FMEA módszer segítségével pontosan meghatározhatók a munkafolyamatokban előforduló hibák típusai, a következmények jellege és gyakorisága. Az elemzés eredményeként kapott *kockázat prioritás szám* (Risk Priority Number – RPM) pedig pontos iránymutatást ad a javító intézkedésekre fordítható erőforrások elosztásához és a beavatkozás sorrendjének meghatározásához.

Csik Tibor, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék egyetemi adjunktusa, a Könyv és Nevelés főszerkesztője előadásának címe: *A könyvtártudomány a nemzetgazdasági szakterületekhez tartozik, a szellemi javakkal való gazdálkodáshoz. Adolf von Harnack könyvtárpolitikája* volt.

A XIX. század derekán született Adolf von Harnack evangélikus teológus, egyháztörténész az 1890-es évek végétől a porosz tudomány és a kultúrpolitika meghatározó alakja volt. Számos feladatot látott el párhuzamosan: a berlini egyetem tanára, a porosz akadémia tagja, a porosz királyi könyvtár főigazgatója és a kutatóintézeteket összefogó Vilmos Császár Társaság elnöke.

A berlini könyvtár főigazgatójaként eltöltött mintegy másfél évtized alatt Harnack a világ egyik legfontosabb tudományos könyvtárává fejlesztette az intézményt. A vezetése alatt a királyi könyvtár és tíz egyetemi könyvtár közös katalógust kezdett építeni, összehangolták a folyóirat-előfizetéseket, megszervezték a könyvtárközi kölcsönzést és a könyvtártudományi képzést. A főigazgató kiállt a női könyvtárosok alkalmazása mellett, támogatva a képesítésszerzésüket. A porosz egyetemi könyvtárak együttműködéséből kiindulva lerakta az alapjait egy össznémet könyvtári rendszernek, s élére állt a felsőoktatást és a kutatásokat tudományos szakirodalommal ellátó német szervezet felállításának a weimari köztársaság idején. Harnack nevéhez fűződik a magántőke bevonása a tudományos kutatóintézetek finanszírozásába, amely akkor újdonságnak számított. Egész életében azt vallotta, a nemzet erejét növeli az ismeretgazdálkodás, és ennek alapintézménye a könyvtár.

Fodor János, az ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék egyetemi adjunktusa *Csepp a tengerbe: csökkenti vagy növeli az entrópiát egy újabb archív fotógyűjtemény?* című előadását egy magyarázattal kezdte: egy rendszer entrópiája annál nagyobb, minél rendezetlenebb – informatikai szempontból az entrópia akkor a legnagyobb, amikor teljes a bizonytalanság. Miért küzdünk az entrópia ellen? – a figyelem megszerzéséért. A jelen nagy kérdései:

„De ismerjük-e
eléggé a
lehetőségeket?
Két évtizede ez a
fő kérdés...”

Mit hoz majd a szemantikus web és a mesterséges intelligencia? Kihez jutnak el a közreadott tartalmak, a számtalan új és újabb gyűjtemény, képtár?

Az előadó felidézte Borgest, aki

- „könyvtárként szimbolizálta az emberiség totális elbizonytalanodását.
- Mely rendszernek lehet nagyobb az entrópiája, mint egy végtelen könyvtárnak, melyben bábeli zűrzavarral teli könyvek sorakoznak?
- Ebben a közegben a könyvtáros hivatás az emberi létezés szimbóluma: holtig tartó keresés – értelmes szavakat vagy legalább szótöredékeket tartalmazó könyvek után.
- És megpróbálni hinni a tudásunk újrafelfedezéséhez kulcsot adó katalógust tartalmazó könyv létezésében.”

Az előadó korábban egy egyetemi oktatási projekt keretében feldolgozta a hallgatókkal Kalota Béla egyik fotógyűjteményét *Itt ivott Budapest* címmel. Kalota egy másik gyűjteménye képeinek, amelyek a *Budapest régi fotókon szabadon!* címen a Facebookon láthatók, a helyszíneit azonban már nem sikerül azonosítani, mert a kontextusteremtéshez kevés a rendelkezésre álló információ. A tapasztalatok azt bizonyítják, a közösségi tudásra épített távlati megoldás oktatási környezetben életképtelen.

Minden elsárgult kézirat, kifakult fotó érték – mondja Fodor János a hallgatóinak, akik számára a pályájuk hajnalán próbálja a jövőt modellezni. De mit, milyen jövőképet várunk? Egy tudományos Instagramot vagy egy kor- és helytörténeti Metaverzumot? Joggal merül föl az a kérdés: kik és hányan használják majd a létrehozott digitális gyűjteményt ahhoz, hogy érdemes legyen fenntartani? Fodor János az előadás második részében személyes érintettségéről számolt be. Édesapja, Fodor András Kossuth-díjas költő és író könyvei, az 1930-as évektől 1997-ig keletkezett iratai és fotóalbumai bekerültek a Petőfi Irodalmi Múzeumba, de a hagyaték feldolgozása után a közzététel még számos kérdést fog fölvetni.

Kerekes Pál, az ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék címzetes egyetemi docense *Tíz év e-book. Számok, tendenciák, jelen és jövő* című előadását azzal kezdte, hogy több mint két évtizede robbant be a könyves világba a digitális szövegelés lehetősége, és nagyjából egy évtizede az olvasás részévé vált a hálózati szövegkultúra. Hordozható eszközeinken ma már egész könyvtárat tudunk a zsebünkben magunkkal vinni – és mi történt e téren? Meglepő módon az e-könyv forgalma jelentősen visszaesett. 2011-ben az Amazonon több e-bookot adtak el, mint nyomtatott könyvet, 2022-re az e-könyvek aránya 8–10%-ra esett vissza. Magyarországon nem volt olyan hullámvész, mint az USA-ban, ugyanis itt nem sikerült az e-könyvnek áttörést elérnie. Hazánkban csökkenésről nem beszélhetünk. 2022-ben az e-könyvek a forgalom mindössze 2,1%-át, a hangoskönyvek pedig 0,4%-át tették ki.

Ezek az adatok viszont csak a kereskedelmi forgalmat jelzik, az olvasásban az e-könyv ennél jóval nagyobb hányadot képvisel. Az eladásokkal ellentétes folyamat dokumentálható a szabadon elérhető e-könyvtárak adataiban: ebben a szegmensben az olvasók száma jelentősen növekszik. A Gutenberg-projektben közel 70 ezer mű érhető el, 2023. október–novemberében 30 nap alatt 6,8 milliós volt a letöltött művek száma. A Magyar Elektronikus Könyvtár közel 25 ezer kötetes állományát havonta 24–28 ezren keresik fel, októberben 1,4 millió oldalt töltöttek le. A 25 éves Digitális Irodalmi Akadémia a testület tagjainak életművét teszi elérhetővé. A gyűjtemény 3000 kötetet számlál, amelyet

„A közkönyvtár a tudás helyben elérhető kapujaként az élethosszig tartó tanulás, az önálló döntéshozatal, továbbá az egyén és a társadalmi csoportok kulturális fejlődésének lényegi feltétele.”

naponta 2000 látogató keres föl. (Itt csak olvasni lehet a műveket, letölteni nem, az olvasott művek számáról azonban nem tesznek közzé adatokat – teszi hozzá a recenzens.)

Az e-könyv egyfajta kultúrtechnika, olyan kommunikációs kör, amelyben az író-olvasó-kiadó hármasa, vagyis valamennyi könyvkörnyezeti szereplő folyamatosan kap impulzusokat a továbblépésre, megújulásra. De ismerjük-e eléggé a lehetőségeket? Két évtizede ez a fő kérdés – zárta előadását Kerekes Pál.

7. ábra: Az ELTE BTK KITI oktatói

„A játék által kínált élményeket, izgalmat, többlet-motivációt az oktatási cél elérése érdekében is igénybe lehet venni.”

Németh Katalin, az ELTE BTK KITI oktatási intézetigazgató-helyettese, a Könyvtártudományi Tanszék egyetemi adjunktusa kutatási témája: *Közönség és közönség: a könyvtári közösségi terek szerepe a képességfejlesztésben.*

Az utóbbi időben fokozódik az igény egyrészt a virtuális könyvtári szolgáltatások, másrészt a valós, fizikai közösségi terek iránt. Ez a felismerés szerepet játszik a könyvtárépítészetben és az újszerű szolgáltatások kialakításában. Továbbra is szükség van az elmélyült tanulást vagy a csendes rekreációt biztosító könyvtári terekre, de a könyvtárlátogatók igénylik a csoportos foglalkozások, közösségi programok helyszíneit is. Az egyik fontos célcsoport az 1995 után született, ún. Z generáció, amelynek tagjai másképp viszonyulnak a világhoz, és mást várnak el, mint a náluk idősebbek. Ők már a globális nemzedékhez tartoznak, nem szeretik sem a hierarchikus viszonyokat, sem a távolságtartó stílust, igényeik és szükségleteik azonnali kielégítésére vágnak. Társas kapcsolataik jellemzően online szerveződnek, napi 7–12 órát töltenek az online platformokon, de igazi barátjuk nagyon kevés van. Mit tehet ezért a generációért a könyvtár?

Az előadó a 2022-ben kiadott IFLA–UNESCO közkönyvtári nyilatkozatból idézte a következő megállapítást: „A közkönyvtár a tudás helyben elérhető kapujaként az élethosszig tartó tanulás, az önálló döntéshozatal, továbbá az egyén és a társadalmi csoportok kulturális fejlődésének lényegi feltétele.” A hétköznapi tennivalókra lefordítva: a közkönyvtár feladatai közé be kell venni az egyének kreatív fejlődésének segítségét, a képzelet, a kíváncsiság és az empátia ösztönzését. A szolgáltatások szintjén ez kiterjed a művelődési tevékenységek és programok szervezésére, az olvasási és íráskészségek, valamint a média- és a digitális műveltség fejlesztésére, a kultúrák közötti párbeszéd előmozdítására, a kulturális sokszínűség elősegítésére.

Senkei-Kis Zoltán, az ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék egyetemi adjunktusa *Olvasásnépszerűsítés és könyvmarketing: produktív és kontraproduktív gyakorlatok Magyarországon, avagy hogyan csomagoljuk könyveinket...* címmel tartotta meg előadását.

A csökkenő olvasási hajlandóságra adekvát olvasásnépszerűsítő programokkal lehet reagálni, amelyek közül a legismertebbek a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál, az Ünnepi Könyvhét és Gyermekkönyvnapok, a Márai-program, az Országos Könyvtári Napok, az Internet Fiesta vagy a Mese Útja. A marketing jól ismert eszköztára, a plakátkampány, a közösségi oldalak/alkalmazások, a könyves blogok vagy a booktuberek bevonása segíti ezeket a kezdeményezéseket. Rengeteg jó példát és programot találunk a könyvtárak, a könyvkiadók és a kultúráért felelős kormányzati szervek részéről, ennek ellenére az eredmények mégsem egyértelműen pozitívak.

Az osztatlan tanárképzés *Olvasásszociológia, -pedagógia, -pszichológia* kurzus keretében zajló kutatás olyan kérdésekre keresi a választ, mint „Mi az összefüggés az olvasásnépszerűsítés és a könyvmarketing között?” „Erősíti-e egyik a másikat?” „Lehet-e produktív egy »ellenkampány«, illetve kontraproduktív egy alapvetően jobbtó szándékú, támogató kezdeményezés?” „Az olvasás terén mennyire igazolható a »negatív reklám is reklám« gondolat?” A kutatás keretében kérdőíves felmérést végeznek, kiemelt figyelmet szentelve a könyvek vizuális megjelenésének. A kérdőíveket könyvtáraknak, könyvkiadóknak, könyvesboltoknak, egyetemistáknak küldik ki. Az időszertű téma valamennyi olvasni szerető, az olvasás népszerűsítéséért tenni akaró szülő, pedagógus, könyvtáros, könyvbarát érdeklődésére számot tarthat.

Tószegi Zsuzsanna, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék címzetes egyetemi docense az *Okoskönyvtár és személyes adat-védelem – avagy a technológia mint kétélű fegyver* címet adta előadásának.

Ray Kurzweil már húsz évvel ezelőtt állította, hogy a technológia mindig is kétélű fegyver lesz, és ezt bizonyítva látjuk nap mint nap. Nem lesz ez másképpen az okoskönyvtárak esetében sem, amelyek egyik legfőbb jellemzője a legkorszerűbb hardver- és szoftvereszközök integrálása a szolgáltatási rendszerbe, amelynek egyik célja, hogy a könyvtárak a könyvtárosok felügyelete nélkül is folyamatosan nyitva tarthassanak a szenzorok és más eszközök segítségével. A lassan mindent meghódító Internet of Things (IoT) eszközparkja, a mesterséges intelligenciával (MI) és az okostelefonokra telepített alkalmazásokkal karöltve azt ígéri, mindenki személyre szabott szolgáltatásokat kaphat az okoskönyvtárakban. 2018-ban a könyvtárak felkészültek a GDPR bevezetésére, a könyvtárosok megtanulták, hogy az adatkezelő szerepébe kerülő könyvtárak milyen feltételekkel kezelhetik a könyvtárhasználók személyes adatait. Most újabb hasonló helyzet áll elő, az Európai Unióban ugyanis elkészült és végső jóváhagyásra vár a *mesterséges intelligencia-törvény*, amely három kockázati szintbe sorolja az mesterséges intelligenciával generálható tevékenységeket. A tiltott kategóriába kerül például az arcfelismerés, a manipulatív játék és a társadalmi pontozás. Az MI-alkalmazásoknak nehéz lesz eleget tenniük a GDPR által kötelezően előírt átláthatósági követelménynek, hiszen hogyan fogják érthetően elmagyarázni egy laikus számára, mi történik az MI „feketedobozában”, ha meglehetősen gyakran a rendszer fejlesztői sem tudják azt pontosan?

„Az irodalmi művek tokenizálása elősegítheti egy decentralizált és átlátható ökoszisztéma kialakulását.”

„A kultúra
pénzértékben
mérhető
hasznának
kiszámítása
nehezen
megfogható
terület.”

Winkler Bea, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék egyetemi tanársegéde, az Állatorvostudományi Egyetem Hutýra Ferenc Könyvtár, Levéltár és Múzeum könyvtárigazgatója *Játékosítás a könyvtárosképzésben – szemelvények az oktatás gyakorlatából* című előadásában saját oktatási módszerei közül mutatott be a gyakorlatban bevált példákat.

A több mint 20 éve ismert játékosítás (angolul gamification) olyan innovatív oktatási módszer, amely játékszerűvé alakítja az egyes tanulási folyamatokat. A játékosított oktatás célja az ismeretátadás, a képességefejlesztés, a megfelelő attitűd kialakítása, illetve az autonómia és felelősségvállalás erősítése. A játék által kínált élményeket, izgalmat, többlet-motivációt az oktatási cél elérése érdekében is igénybe lehet venni. Fontos, hogy az alkalmazott módszereknek illeszkedniük kell az oktatás szintjéhez, az oktató és a hallgatók igényeihez, elvárásaihoz. Játékosítani lehet egyetlen feladatot, egy tanórát, egy vizsgát, de akár egy egész tanévet is.

Winkler Bea 2018–2023 között alkalmazta az ELTE BTK KITI keretében oktatott tárgyaihoz kapcsolódó óráin és a csoportos vizsgákon a játékosított elemeket. A feladatok között szerepelt a „referenzszolgálathoz” beérkezett, a világ megmentésének lehetőségeire vonatkozó kérdés megválaszolása, az egy könyvtár személyzetének tagjait megtestesítő szerepjáték vagy például a hallgatók számára addig teljesen ismeretlen formális levél megírása. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a játékosítási módszer alkalmazása révén növekszik a hallgatók motivációja, bátrabban kísérleteznek és mentorálják egymást. Az oktató tapasztalata: a könnyed stílus és módszer mögött sok-sok órányi előzetes felkészülés rejlik.

Bár nem ebben, hanem az angol nyelvű szekcióban hangzott el a KITI két oktatójának előadása, a közzétett absztraktok alapján röviden az ő előadásaik témáját is ismertetjük.

Bella Katalin, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék egyetemi tanársegéde *Az NFT-k mint új lehetőségek a könyvkiadás és a könyvkereskedelem területén* címmel tartotta meg angol nyelvű prezentációját.

Az előadás témája a nem-helyettesíthető tokenek (Non-fungible token – NFT) esetleges használata a könyvkiadásban és a könyvkereskedelemben. Az egyik kérdéskör: a born digital vagyis a digitálisan létrejött művek tokenizálása milyen előnyöket hozhat a szerzők számára: javíthatják-e ezzel az olvasási élményt, kezelhetik-e ezzel a technológiával a szerzői jogaikat, juthatnak-e általa új bevételi forrásokhoz? Az irodalmi művek tokenizálása elősegítheti egy decentralizált és átlátható ökoszisztéma kialakulását. A másik kérdés, hogy maguk a könyvek mint gyűjthető műalkotások mellé miként lehet NFT-ket rendelni, hogy az egyének át tudják ruházni egy-egy ritka, értékes példány tulajdonjogát.

Radó Rita, az ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék egyetemi tanársegéde, az Országos Széchényi Könyvtár Kutatásszervezési Osztály osztályvezetője *A digitalizáción túl* címmel tartott angol nyelvű előadást.

A kulturális örökség digitális formában való hozzáférhetővé tétele ma már a könyvtárak egyik legfontosabb feladata, amelyben számos könyvtári munkaterület érintett. Új tevékenységként jelentkezik a vonatkozó szabványok bevezetése, a digitális szövegfelismerő eszközök használata, a digitális dokumentumok katalogizálása, visszakereshetővé tétele, hosszú távú megőrzése és archiválása. Mindezek mellett meg kell oldani a digitális dokumentumok használatának

engedélyezését, foglalkozni kell a minőségbiztosítási kérdésekkel, a fenntarthatósággal, az esélyegyenlőség biztosításával, valamint a fogyatékkal élő könyvtárhasználók számára nyújtott újszerű szolgáltatásokkal.

5. Doktoranduszaink kutatásaiból

Czakóné Gacov Katalin, a Versegly Ferenc Könyvtár és Közművelődési Intézmény igazgatója *A könyvtár bölcs befektetés* címet adta előadásának.

A könyvtárszakma úgy véli, a közkönyvtárakra fordított pénz sokszorosan megtérül, ám ezt a pénzügyi döntéshozók számára konkrét eredményekkel kell bizonyítani, hiszen egy településen több intézmény osztozik a költségvetési forrásokon. Mindegyik szakma igyekszik bizonyítani saját társadalmi hasznosságát, és a versenyben az nyer, aki ezt a legmeggyőzőbben teszi. A szubjektív elemek mellett szükség van tudományos módszerekkel végzett, objektív számításokra. A kultúra pénzértékben mérhető hasznának kiszámítása nehezen megfogható terület. A könyvtári értékek, eredmények összességű kimutatásának egyik vizsgálati módszere a ROI (Return on Investment – befektetésarányos megtérülési mutató) kiszámítása.

A kultúrafinanszírozás külföldön is kulcskérdés, ott is hangsúlyosan foglalkoznak a könyvtári értékek hasznosulását bizonyító összességű kimutatások készítésének módszereivel. A könyvtárak gazdaságfejlesztő hatását bizonyító statisztikákat az American Library Association (ALA) évtizedek óta közzéteszi. A British Library szintén nagy gondot fordít programjainak látványos és informatív eredménykommunikációjára.

Itthon is szükség van a külföldön bevált metódusok adaptálására, amelyek a könyvtárak konkrét pénzügyi értékét mutatják ki. Van már néhány jó példa a magyar közkönyvtárak társadalmi és gazdasági hasznának kimutatására. Látványos infografikák készültek Kecskeméten, Békéscsabán, Győrött, Nyíregyházán. Gödöllőn a ROI módszer alapján számolták ki, a könyvtár mekkora hasznot generált a lakosság szintjén. Az egri Bródy Sándor Könyvtár a 2023–2028-as stratégiai tervében a ROI szerepel a mutatószámok között.

Halász Albert, a szlovéniai Muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtár könyvtárosa *Az első alsólendvai olvasókör digitális horizontjai* címmel tartott előadást. A XIX. században fontos szerepet tölthettek be az olvasókörök, amelyek közül néhány a ma Szlovéniához tartozó Alsólendván is működött. Néhány évvel ezelőttig az alsólendvai Polgári Olvasókörrel csak az alapítás kurta ismeretei álltak rendelkezésre, esetleg mikrofilmen lehetett olvasni virágkorának és hanyatlásának éveiről. Főleg az első olvasókör keletkezésének körülményeire utaló források voltak kevésbé ismertek.

A helyi lakosság művelődésében fontos szerepet betöltő olvasókörök történetéről főként a helyi források tájékoztatnak, amelyek a digitalizálás előtt csak az egyes intézményi archívumokban, könyvtárakban, levéltárakban voltak elérhetők, kutatóságukat azonban nagyon megnehezítette a különböző helyszínekre eljutás, illetve az óriási adathalmaz áttekinthetlensége. A dualizmus kori alsólendvai sajtó digitalizálása és a levéltárak, könyvtárak digitális adatbázisainak növekvő állománya ma már lényegesen jobb kutatási lehetőséget biztosít, így az olvasókör előzményeiről is egyre több korabeli anyag lelhető fel az online platformokon.

Kardos Helga, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Kari Könyvtár könyvtárvezető-helyettese, az ELTE BTK KITI ösztöndíjas

„A szabad felhasználás az egyik emberi jog, az információhoz való szabad hozzáférés elvét érvényesíti.”

„Az iskolai könyvtáraknak komoly szerepük van a diákok információs műveltségre nevelésében, a hírek és álhírek útvesztőjében való eligazodásban.”

doktoranduszhallgatója előadásának címe: *A szabad felhasználás mint a szerzői jog egyik korlátozása – globális és hazai helyzetkép, különös tekintettel a könyvtárak szerepére.* A szerzői jogi kivételek és korlátozások közé tartozó szabad felhasználás a jogág fontos témakörei közé tartozik. Az utóbbi évtizedekben az Európai Unióban a kulturális örökségvédelmi intézmények (beleértve a könyvtárakat) az egyik legfontosabb szerzői jogi korlátozás, a szabad felhasználás kedvezményezettjei közé kerültek. A szabad felhasználás az egyik emberi jog, az információhoz való szabad hozzáférés elvét érvényesíti. Az előadó a könyvtárakon keresztül biztosított szabad felhasználási lehetőségek nemzetközi szabályainak alakulását ismertette az 1886. évi Berni Unió Egyezménytől a 2013-as marrákési szerződésen át az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 számú, 2019-ben elfogadott CDSM irányelvéig. A második rész a magyar szerzői jogi szabályozás elmúlt másfél évszázadban végbement változásait tárgyalta, azt vizsgálva, hogy az adott korszakban hatályos szerzői jogi törvények a szabad felhasználásra vonatkozóan milyen szerepet biztosítottak a könyvtáraknak. Befejezőként a szabad felhasználás által érintett könyvtári tevékenységek és szolgáltatások közül azokat a szabályokat tekintette át, amelyek a tudáshoz és a tájékozódáshoz való alapvető emberi jogok erőteljesebb érvényesülését szolgálják, és amelyek érvényesítése érdekében 2021-ben módosították a magyar szerzői jogi törvényt.

8. ábra: Az ELTE BTK KITI PHD hallgatói és Kiszl Péter intézetigazgató

Leitgéb Mária, a BME Építésztechnika Kar Építészettörténelmi és Műemléki Tanszék tudományos segédmunkatársa, könyvtárosa, az ELTE BTK KITI ösztöndíjas doktoranduszhallgatója *A Műegyetem építészettörténelmi tanszékeinek és könyvtárainak elhelyezése a 19. század második felében és a századfordulón* címmel tartott előadást.

A Műegyetem – melynek mai elnevezése Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME) – 1904 és 1909 között költözött be a lágymányosi kampuszra. A beköltözést megelőző több mint 50 évben a Műegyetem szervezeti egységeit különféle pesti és budai ingatlanokban, főleg bérlémenyekben helyezték el.

Az intézmény-, építészet- és könyvtártörténelmi szakirodalom csak érintőlegesen foglalkozik a Műegyetemen a XIX. század második felében működő építészeti

szakosztályok és tanszékek elhelyezésének kérdésével, így nem tárgyalja a tanszéki könyvtárak helyzetét sem. Az előadás szakirodalmi források, építészeti tervrajzok és fotók alapján bemutatja a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék jogelődjeinek számító tanszékek helyszíneit, az elhelyezésül szolgáló épületeket, majd röviden kitér a Műegyetemi Könyvtár történetére. A téma feldolgozása során számos kapcsolódási pontra derült fény a jelenlegi intézmények, az ELTE és a BME múltjában. Külön érdekesség, hogy az 1882-ben elkészült új műegyetemi épületben, amely ma az ELTE Bölcsészettudományi Karok ad otthont a Múzeum körúton, az egykori építészeti tanszék könyvtárának helyén működik a Könyvtár- és Információtudományi Intézet.

Nemes László, a Magyar Információtudományi Alapítvány kuratóriumi elnöke, a Károli Gáspár Református Egyetem tudományos munkatársa *A bölcsész- és humántudományok helye az egyetemi innovációs ökoszisztémákban, valamint a céges ismerettranszfer folyamatokban hazai esettanulmányok alapján* címmel tartott előadást.

Viszonylag új jelenség, hogy újabban felértékelődnek a bölcsészettudományok az ipari és a szolgáltató szektorban. Kutatásra érdemes kérdés, hogy a digitalizáció, a robotizáció és a negyedik ipari forradalom térnyerése idején miért fontosak és hogyan hasznosíthatók a bölcsészettudományok a cégek és az egyetemek kapcsolataiban. A bölcsészettudományok gazdasági hasznosságát a politikum is megkérdőjelezi, hiszen itt nem születnek szabadalmak, bevételorientált eredmények.

Nemes László a kutatása keretében 17 interjút készített kormányzati szereplőkkel, az üzleti élet és a bankvilág képviselőivel, bölcsészképző helyek vezetőivel, könyvtárigazgatókkal. A prezentációban sok érdekes választ láthatott a konferencia közönsége, amelyek közül néhány, szívünknek kedves mondatot idézünk: „A »hard« tudományok területén sincs igazi fejlesztés és innováció a humántudományok nélkül.” „A bölcsész szemléletmód értékes, sok esetben hiányzik is az üzleti szférából.” „Az egyetemek harmadik missziós feladata nemcsak technológiai és gazdasági, hanem társadalmi ügyeket is a felszínre hoz.”

Németh Réka, az Óbudai Árpád Gimnázium könyvtárostánára, az ELTE BTK KITI ösztöndíjas doktoranduszhallgatója *Az iskolai könyvtár és az infodiverzitás. Esettanulmány az Óbudai Árpád Gimnáziumban* címmel tartott előadást.

Az emberek a meglévő információkat megismerve kiegészíthetik meglévő tudásukat és új ötleteket alkothatnak. Az így létrejövő és a következő generáció számára elérhetővé váló új tudás- és információegyüttes újra felhasználhatóvá válva újabb információkat, új tudást generálhat. A diverzitás szó jelentése többek között a sokféleség, a változatosság. Az infodiverzitás önálló fogalomként alakult ki, amely magába foglalja azt az információhalmazt, amit különböző társadalmi csoportok eltérő földrajzi helyeken vagy történelmi időben hoznak létre.

Szükség lenne arra, hogy a diákok minél sokrétűbb információval rendelkezzenek, megismerjék az egymástól eltérő gondolkodásmódokat és más kultúrákat. A félretájékozottság, az információ hiánya sok esetben vezet előítéletekhez, kirekesztéshez. Az iskolai könyvtáraknak komoly szerepük van a diákok információs műveltségre nevelésében, a hírek és álhírek útvesztőjében való eligazodásban. Bármennyire diverz egy könyvtár állománya, ha abból csak egyoldalúan kölcsönöznek az olvasók. Ezt elkerülendő azokra a dokumentumokra is érdemes felhívni a figyelmet, amelyek tágitják a diákság látókörét. Az előadás az Óbudai

„A fenntartható fejlődés alapvetően egy rendszerben való gondolkodás, amelyben a könyvtár-tudománynak is helye van.”

Árpád Gimnázium iskolai könyvtárának az infodiverzitás érvényesítése érdekében kifejtett tevékenysége mellett azt mutatta be, az információs műveltség elsajátításában a könyvtárosok mennyire tudják támogatni a diákokat.

Pataki Fruzsina, az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár Gyűjteményszervezési Osztály informatikus könyvtárosa *A fenntartható fejlődés fogalmának megjelenése és változásának folyamata a könyvtártudomány területén* című előadásában először arról a szemléletváltásról szólt, amely a tudományos és a közéletben végbement az elmúlt évtizedekben. A fogalom – és ezzel együtt a fenntarthatósággal kapcsolatos tennivalók témája – 1972-ben, az ENSZ stockholmi konferenciáján merült föl először, majd 1987-ben a Környezet és Fejlődés Világbizottsága kiadta a *Közös jövőnk* című dokumentumot. A könyvtárakat is érintő kulturális fenntarthatóság fogalmába – amely ugyan nincs az ENSZ által nevesített 17 kiemelt cél között megnevezve, csak utalás történik rá – az anyagi és az immateriális javak tartoznak.

2022-ben az UNESCO világkonferenciája a kulturális politikákra és a fenntartható fejlődésre fókuszált. Az utóbbi években a fenntartható fejlődés fogalma sokrétűbbé vált, és az értelmezés, de főként a megvalósítható cél begyűrűzött a könyvtári szakterületre is. Az épületektől kezdve a szolgáltatásokon át az infokommunikációs technológiákig mindenhol változások történtek a fenntarthatósági szempontok érvényesítése érdekében. A fenntartható fejlődés témájában nem a bölcsészettudományok járnak az élen. A bölcsészek eleinte nem vettek részt a fenntarthatóságról szóló vitákban, de az interdiszciplinaritásnak köszönhetően újabban már hasznos párbeszéd alakul ki a különböző szakterületek képviselői között. A fenntartható fejlődés alapvetően egy rendszerben való gondolkodás, amelyben a könyvtártudománynak is helye van.

Soós Mária Erika, a Debreceni Egyetemi Kiadó kiadóvezetője *Az egyetemi könyvkiadás fenntartható és megmaradó útján* című előadásának első infografikáján egy kevésbé ismert adat volt látható. A vizsgálatba bevont kilenc magyar egyetemi kiadó által 2019 és 2022 között kiadott új címek száma négy év alatt csaknem 20%-kal csökkent, ami azért meglepő, mert az egyetemek egyre proaktívabban igyekeznek befolyásolni az egyetemi rangsorokon belüli helyezésüket, ennek részeként pedig növelni kívánják oktatási és kutatási eredményeik nemzetközi láthatóságát. A széles körben hozzáférhető hazai szakirodalom szintén nagyon fontos, hiszen a tudományok magyar nyelvű művelését szolgálja azzal, hogy az egyes tudományterületek szakkifejezései aktív használatban maradnak. Az egyetemi könyvkiadásnak egyaránt támogatnia kell a hallgatói teljesítményt, az oktatást, az oktatók és kutatók országon belüli és nemzetközi láthatóságát, valamint a nemzeti nyelvű tudománytranszfert is.

Soós Mária Erika kutatása kiterjed majd az egyetemi könyvkiadók szerepének vizsgálatára az egyetemeken létrehozott szellemi termékek disztribúciója, az oktatók és kutatók tudományos teljesítményének segítése, a szakkönyv- és jegyzetellátás kiegyensúlyozottá tétele, a magyar nyelvű born digital szakirodalom archiválása, valamint a példamutató, fenntartható környezetgazdálkodás terén. A választott módszerek között a szövegbányászati eszközök és az interjúk mellett szerepel majd az anyagáram-számítás (MIPS), valamint az életciklus-analízis.

Varga Anett, az Energiastratégia Intézet Nonprofit Kft. informatikus könyvtárosa *Gyűjteménygyarapítás mikrofilmekkel – a Magyar Állami Földtani Intézet mikrofilm-laboratóriuma* címmel tartott előadásában elmondta, hogy a XX. század

második felében Magyarországon is általánosan elterjedt könyvtári, levéltári és kutatóintézeti gyakorlat lett a mikrofilm-technológia használata. A mikrofilmek nemcsak a gyűjtemények gyarapítása, de állományvédelmi szempontból is fontos formátummá váltak, a kis tárolókapacitással rendelkező intézmények számára pedig raktározási szempontból is hatékony formának bizonyultak.

A Magyar Állami Földtani Intézet (MÁFI) mikrofilm-laboratóriuma 1977-től 1993-ig működött, ahol A6 méretű szabvány mikrofilmlapokat készítettek. A laboratórium elsődleges feladata az Országos Földtani Adattár gyűjteményének gyarapítása volt, amelynek során elsősorban azoknak a földtani kutatásokat végző állami kutatóvállalatoknak a dokumentumairól készítettek mikrofilm-másolatokat, amelyek kutatási eredményei az adattár gyűjteményében nem voltak elérhetők. Az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszttel kötött együttműködési megállapodás keretében csaknem a teljes mélyfúrásoskútkönyv-állományt mikrofilmeztek, így pótolva a gyűjteményből addig hiányzó szénhidrogén-kutatási adatokat. A Bauxitkutató Vállalat mélyfúrási dokumentációinak mikrofilmezése szintén jelentős adattári állománygyarapodást eredményezett. Az Adattár mikrofilmállománya jelenleg is elérhető, az olvasóteremben több mikrofilmolvasó berendezés és mikrofilmszkenner áll a kutatók rendelkezésére.

Felhasznált források

A konferencia honlapja, Elérhető: <https://lis.elte.hu/vkkv> (Utolsó elérés: 2023.12.8.)

Az előadások prezentációi, Elérhető: https://lis.elte.hu/vkkv6_prez?m=9145 (Utolsó elérés: 2023.12.8.)

További fényképek a konferenciáról, Elérhető: <https://photos.app.goo.gl/FxJrUaL8o97Tfk2X7> (Utolsó elérés: 2023.12.8.)

A konferencia programfüzete az előadások kivonataival, <https://doi.org/10.21862/vkkv6>

A konferenciasorozat eddig megjelent tanulmánykötetei az ELTE repozitóriumában, Elérhető: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/56432> (Utolsó elérés: 2023.12.8.)

